

La tràgica mort de Francesc Colom i Gamboa, nét del descobridor

Per mediació d'una carta, datada a l'Espanyola el 15 de setembre de 1546 (1), dirigida al cronista Gonzalo Fernández de Oviedo que es trobava a la península com a procurador de Joan de Mosquera, sabem de la tràgica mort d'un nét del Descobridor anomenat Francesc Colom i Gamboa.

Diego Colom,

El fatal desenllaç esdevingué durant l'expedició a la regió de Veragua, amb el propòsit de colonitzar-la, després d'haver-se atorgat el permís oficial junt amb el títol ducal a Lluís Colom i Toledo. Aquesta missió fou capitanejada per Cristòfol de la Peña –que en el 1546 havia estat nomenat, per l'emperador Carles V, governador de Veragua-, acompanyat de cent cinquanta homes voluntaris. Després d'haver fet una parada a Jamaica, per tal de proveir-se de vestiments i cavalls, emprengueren el rumb vers l'istme centreamericà fins arribar al port de Nom de Déu –nom que havia posat l'Almirall Colom en el seu últim viatge de l'exploració-, lloc on desembarcaren.

Allí foren atacats pels indígenes, hostils a la presència del forasters, escarmentats pel tracte rebut en altres ocasions. Moriren quasi tots els expedicionaris, menys quinze homes que foren els portadors de la notícia que, entre els morts, es trobava un nét de l'**Almirall Vell**, tal com era conegut popularment.

El pare, Diego Colom, ja era mort en el moment dels fets. La mare Isabel de Gamboa, residia a la península formant part de la família dels Salazar. No obstant això, la notícia no tingué major relleu, donat que Francesc era fruit d'una relació juvenil del virrei Diego Colom a la cort del príncep Joan. Resta per a la història el testimoni breu recollit per un cronista fidel a la memòria dels Colom.

Francesc Colom i Gamboa fou el fill de Diego Colom i Isabel de Gamboa, nascut a l'octubre de l'any 1508. La mare, era filla d'aquell famós militar i cavaller Joan de Gamboa, que tant va destacar durant la guerra civil catalana de 1462 a 1472. Fou la conseqüència d'una relació anterior al casament oficial del seu pare amb la virreina Maria de Toledo que, després d'un procés incoat a Roma, seria reconegut per la família Colom i emportat amb ells a residir a l'illa antillana de Santo Domingo, quan passaren a prendre possessió de la governació i el virregnat. (2)

En Joan de Gamboa, pare d'Isabel, fou conegut a Catalunya per les seves accions militars, a favor de Joan II d'Aragó i de Navarra, durant

l'enfrontament bèl·lic amb la Generalitat de Catalunya, la qual recolzava la regència del seu fill Carles de Viana. Per la seva labor militar fou nomenat cavaller pel Comte d'Empúries, en un acte a la catedral de Girona el 4 de gener de 1467, i li foren atorgats privilegis i senyoriis de les viles de Pals, la Pera i Torroella de Montgrí, dins l'empordanès català.

Fou un famós capità que, havent nascut aparentment a Sant Joan de Montrico, era hereu de la casa dels Olaso o Laso, relacionats amb les famílies dels de la Vega i dels Mendoza. Que vingué a enllaçar amb les famílies catalanes dels So i dels Castre, pel seu casament amb Elionor de So i de Castre, vidua de l'Almirall de Vilamarí, baró de Palamós, i amb Isabel de Mendoza. Posteriorment, retornaria a terres del nord amb el fi d'encarregar-se de la defensa de la frontera de Fuenterrubia i de San Juan de Luz durant la presa de Navarra (3).

L'informador de l'òbit, Joan de Mesquera, era el pare de la segona muller del primer duc de Veragua, en Lluís Colom, nét legítim del Descobridor, el qual s'havia casat amb Maria de Mesquera i Pasamonte, a la catedral de Santo Domingo, el setembre de 1546. Cerimònia oficiada pel degà Roderic de Bastida, que més tard seria nomenat bisbe de Coro (Venezuela) i de Sant Joan de Puerto Rico. Antiga i pròspera família de colons de l'illa dominicana, amb parentiu notable a la península. Un d'ells, el regidor de la ciutat de Valladolid i alcalde del castell de Simancas, el cavaller de l'orde de Santiago, Joan de Molina i Mesquera. Matrimoni del que naixerien dues filles, Maria i Felipa Colom i Mesquera.

Aquell fatídic lloc de la desgràcia fou sempre un punt negatiu per als Colom. Donat que durant el viatge d'exploració en busca del pas a l'oceà Pacífic també passaren grans necessitats i patiments en la lluita contra els elements i les tempestats. Allí fou on el Descobridor invocaria el nom de Déu amb el fi d'aconseguir la salvació dels seus, a manera d'exorcismes. I encara que en aquests llocs se li va concedir la gràcia de salvació del seu fill de tretze anys que l'acompanyava, després, paradoxalment, seria la tomba d'un altre descendent.

Lloc estrany, el de Veragua, que el cronista Oviedo titlla de “sepultura de cristianos”, i que el cartògraf Joan de la Cosa va assenyalar en un mapa amb el símbol de Cristoferens, la rosa dels vents marins i els signes de l'alfa i omega de la transcendental missió. Principi i fi d'una exploració i d'una família que, havent-la contemplat, mai més tornaria a trepitjar. Donat que, havent ja mort tots els seus barons per línia directa, cap altre restaria per assentar-se a dita terra ferma.

Posteriorment, obert el canal o Pas de Panamà de manera artificial, curiosament foren honorats tres noms afins a aquesta història: Colom, Gamboa i Balboa, en memòria d'aquestes famílies aquí citades.

ALBA VALLÈS I FORMOSA

BIBLIOGRAFIA I NOTES

1. Gonzalez Fernández de Oviedo, Historia General y Natural de las Indias, B.A.E., Madrid, 1959, pàg. 204,
2. Alba Vallès i Formosa, El matrimoni secret de Diego Colom, Butlletí del Centre d'Estudis Colombins, Any VI, Núm. 19, 1997, pàg. 93.
3. Esteban de Garibay, Història vasca, Barcelona, 1928. Diu l'autor que Joan de Gamboa era natural de Montrico i que es va enfrontar amb el corsari francès Colom durant la batalla naval de Fuenterrubia, en el 1475; segons assabentà Lope García de Salazar a Bienmandanzas a Fortunas.